

PROGRAM FÖR SVERIGES SOCIALDEMOKRATISKA ARBETAREPARTI.
(Enligt beslut å partiets sjuttonde kongress 1944)

Allmänna grundsatser.

Socialdemokratins mål är att så omdana det borgerliga samhällets ekonomiska organisation, att bestämmanderätten över produktionen lägges i hela folkets händer, flertalet frigöres från beroende av ett mindretal kapitalägare och den på ekonomiska klasser byggda samhällsordningen lämnar plats för en gemenskap av på frihetens och likställighetens grund samverkande medborgare.

Den klyvning av folket i en med särskilda privilegier utrustad herreklass och av denna beroende breda befolkningslager, som satt sin prägel på tidigare samhällsbildningar, och som där uppenbart tagit sig uttryck i fåtalets makt att tillägna sig frukterna av de mångas arbete, har nämligen icke heller i de på ett privatkapitalistiskt produktionssätt vilande borgerliga samhällena försvunnit. Den har i dessa samhällens demokratiska utvecklingsformer blivit på väsentliga punkter begränsad, men den fortlever i en ytterst ojämn fördelning av egendom och inkomster, i klyftan mellan ägare och egendomslösa, i motsättningen mellan kapitalister och lönarbetare.

Det avgörande kännetecknet på den borgerliga hushållningen är nämligen icke att enskilda besitta egendom, men att äganderätten och rätten att bestämma över de väsentliga delarna av samhällets materiella produktionsmedel ligger i ett mindretals händer, medan ett flertal är utestängt från delaktighet i denna äganderätt och vinner en otrygg bärning såsom av kapitalets ägare anställda lönarbetare. Med denna ojämnhet och dessa motsättningar följer icke blott väsentliga olikheter i materiell levnadsstandard. Bristen på ekonomisk jämlikhet innebär också brist på jämlikhet i utbildning och uppfostran, i möjligheterna att vinna delaktighet i den andliga och materiella kulturen. Att vara utestängd från delaktighet i äganderätten betyder också att vara utestängd från vad därmed följer av inflytande och ansvar, utrymme för personliga insatser, självständighet och trygghet.

De ekonomiska krafter, som framskapa och vidmakthålla dessa för det borgerliga samhället utmärkande drag, visa inga tecken att förlora i styrka.

I samma mån som de småborgerliga samhällsförhållandena upplösas, stordriften undantränger hantverket, arbetsmaskinen, verktyget, världshandeln och massproduktionen nedbryta alla marknadsgränser, i samma mån förvandlas en allt större del av producenterna till en klass av lönarbetare, som i sig upptager talrika elementer från de under kapitalismens utveckling nedtryckta mellanlagren men som framför allt har ökat i antal genom den snabba tillväxt av befolkningen, som möjliggjorts av de ständigt stegrade produktivkrafterna.

De produktionsformer, i vilka de arbetande fortfarande äro ägare till sina produktionsmedel, försvinna icke. Inom jordbruket spela de i stora delar av världen en mycket betydelsefull roll. I stordriftens spår följer uppkomsten av ny verksamhet i hantverkets eller det lilla industriföretagets form. Nya mellangrupper av anställda på de tekniska och kommersiella områdena intaga i olika hänseenden en särställning gentemot övriga lönarbetare. Men strömmens huvudriktning har icke därigenom blivit ändrad. Arbetsprocessens tekniska framsteg, den stegrade produktiviteten hos det mänskliga arbetet, det ständigt pågående öppnandet av nya produktionsfält, hela denna utveckling i den kapitalistiska företagsamhetens form, varigenom produktionsresultat, nationalinkomst och nationalförmögenhet mångdubblats, har visserligen lett till en småningom förbättrad bärning även för de breda lagren av befolkningen, men den har också fört med sig ett hopande av rikedomar å ena sidan och å den andra en oavbruten tillväxt av den från äganderätt till produktionsmedlen skilda arbetarklassen.

Ännu mera framträdande än anhopningen av rikedom är koncentreringen av den ekonomiska makten. Även där äganderätten är delad ut i något vidare kretsar, samlas makten att bestämma över kapitalets förvaltning i ett fåtals händer, medan flertalet för sin bärning blir beroende av de beslut, som detta fåtal fattas på grundval av sitt enskilda intresse eller sitt enskilda omdöme om vad samhällets intresse kräver.

I detta beroende har de arbetande massornas otrygghet sin rot. Ty jämsides med den kapitalistiska företagsamhetens förmåga att draga in i produktionen en växande mängd av arbetskraft och att taga i sin tjänst de nya materiella produktionsmedel som vetenskapens upptäckter och teknikens uppfinningar ställa till förfogande, framträder alltmer dess oförmåga att helt frigöra och fullt utnyttja dessa produktivkrafter. Denna oförmåga får sin skarpaste tillspetsning under tider av akut kris, men även under mera normala tider tagas samhällets produktiva tillgångar endast ofullständigt i bruk. Ty ledstjärnan för kapitalistisk företagsamhet måste vara möjligheten att förränta kapitalet och bereda enskilda tillfredsställande vinst. I ett näringsliv, utsatt för ständiga och växlande påverkningar av tekniska och ekonomiska, sociala och politiska krafter, har denna ledstjärna visat sig icke leda till den fulla sysselsättning som samhällets bästa kräver eller till en planmässig hushållning med samhällets tillgångar för tillfredsställande av medborgarnas behov.

Dessa skadeverkningar avhjälpas icke utan förvärras genom den alltmer omfattande utvecklingen till monopolistiska sammanslutningar mellan enskilda företag. Den ordning varmed dessa sammanslutningar ersätta en ohejdad och ofta slösaktig konkurrens, innebär oftast en reglering nedåt av produktionen och skärper tendensen till ofullständigt utnyttjande av samhällets produktiva tillgångar.

Fattigdom mitt i ett överflöd av produktionsmedel, arbetslöshet mitt under brist på arbetets produkter, den uppenbara klyftan mellan den bärning som de produktiva tillgångarna synas ställa i utsikt för människorna, och den som verkligen faller på deras lott, allt detta har undergrävt tron på den kapitalistiska hushållningen såsom den bästa formen för ekonomisk organisation. Det har gjort frågan om denna hushållnings framtid och om möjligheterna till dess omdaning till den centrala frågan för de borgerliga samhällenas ekonomiska politik. Det har även inom samhällslager, som icke i likhet med lönarbetarna direkt lida under otryggheten och beroendet, kallat fram långtgående krav på samhällets ingripande i det ekonomiska livet. Det har gjort arbetarklassen alltmera medveten om sin historiska uppgift att vara bäraren av en ny produktionsordning, som icke styres av ensidiga och begränsade vinstintressen. Det har vidgat lönarbetarnas kamp för sin egen frigörelse, deras klasskamp mot de i det kapitalistiska näringslivet makthavande, till en kamp för de arbetande medborgarna överhuvud.

Denna kamp får sin prägel av de klassmotsättningar som det borgerliga samhället rymmer men också av de rättsgrundsatser som i detta samhälle tillämpas.

När arbetarna organisera sig som producenter i fackföreningar, som konsumenter i kooperativa sammanslutningar, som medborgare i politiska partier, kunna de göra det på grundval av de friheter och rättigheter, som det borgerliga samhället i sina demokratiska former tillförsäkrar sina medborgare.

Med stöd av dessa rättigheter ha arbetarna brutit det envælde, som kapitalägarna i egenskap av arbetsgivare tidigare utövade inom företagen. Arbetarnas organisationer ha blivit erkända som likaberättigad part vid förhandlingar om löner och andra arbetsmarknadens förhållanden, och fördelningen av produktionens avkastning har påverkats till arbetarklassens förmån.

I konsumentkooperationen har en ny ekonomisk organisationsform vuxit fram, som utan förmedling av enskilda kapitalägars vinstintresse tillgodoser behovet av distribution och produktion, utvecklar en förbrukarnas egen företagsamhet, visar sig i stånd att taga upp tävlingen med kapitalistiska storföretag och att bryta eller mildra ett av dem etablerat monopolvälde.

I samma mån som de breda lagrens politiska inflytande ökats, har lagstiftningen börjat formas efter deras intressen. På socialpolitikens, undervisningspolitikens och skattepolitikens väg ha de första stegen tagits till en utjämning av medborgarnas ekonomiska, sociala och kulturella villkor.

Den medborgerliga frihet, i vars hägn denna utveckling ägt rum, har icke fallit den svenska arbetarrörelsen till som en färdig skänk av ett demokratiskt borgerligt samhälle. Den har förvärvats under strid mot segt försvarade privilegier. Socialdemokratin har varit med om att förvärva den och socialdemokratin är beredd att sätta in sina krafter till dess skydd. Den rättsliga och politiska demokratin är för socialdemokratin icke blott ett vapen i striden för en ekonomisk samhällsömdaning. Den är själv ett mål, därför att den ingår som en omistlig del i den demokratiska ordning, den gemenskap av fria och likaberättigade medborgare, som är målet för socialdemokratins strävan. I övertygelsen om att främja frihetens sak och bereda människorna

möjligheter till ett bättre och rikare liv har borgerlig demokrati tagit del i arbetet att röja undan rättsliga och politiska klassprivilegier. I samma övertygelse vill socialdemokratin fortsätta arbetet på att röja undan de ekonomiska.

Inom stora och växande delar av näringslivet äro ägare och arbetare skilda klasser, klasskampen blir en ofrånkomlig konsekvens. Socialdemokratin vill åter förena arbetarna och egendomen. Den vill på de olika vägar som vid varje tid visa sig ändamålsenliga göra de arbetande delaktiga i äganderätten till de produktionsmedel, varpå deras bärning beror.

Där betingelser finnas för småföretagens verksamhet, kan en sådan förening komma till stånd i den enskilda äganderättens form. Men under stordriftens tekniska förutsättningar måste kollektiva former skapas för delaktighet i egendomen. På grundval av samhällets äganderätt eller samhällets kontroll över produktionsmedlen vill socialdemokratin skapa sådana former för produktionens organisation, som ge de arbetande ökat inflytande och ansvar, självständighet och trygghet. Men vägledande blir därvid också kravet att icke endast bevara utan stärka en anda av företagsamhet och en rörelsefrihet, som kan hotas både av offentlig och enskild byråkrati, men som är en förutsättning för utvecklingen av en livskraftig produktion.

Vare sig den ekonomiska verksamheten bygger på enskild äganderätt eller olika former av kollektiv äganderätt måste den samordnas till en planmässig hushållning, om icke arbetskraft och materiella tillgångar skola gå tillspillo i sysslöshet eller i en icke tillräckligt effektiv produktion. En sådan samordning kan endast komma till stånd under samhällets ledning och med en sådan inriktning, att enskilt vinstintresse och enskilda gruppers intressen överhuvud underordnas de mål som samfällt eftersträvas. Med de arbetandes gemensamma bestämmanderätt följer deras gemensamma ansvar, varje medborgares skyldighet att åtaga sig det arbete och fullgöra de uppgifter, som krävas för en effektiv organisation av produktionen.

I en sådan gemensam hushållning blir det möjligt att tillförsäkra medborgarna en levnadsstandard, svarande mot det gemensamma arbetets avkastning. Den drivkraft till ekonomiskt framåtskridande som ligger i den enskildes önskan att förbättra sin egen ställning tages till vara under arbetet för en väsentlig utjämning av inkomsterna och därmed för en ökad social och kulturell likställighet.

Samhällsinflytande över produktivkrafterna, delaktighet för de arbetande i egendomen, planmässighet i produktionen och jämlikhet för medborgarna äro riktlinjer för socialdemokratins strävan. De äro riktlinjer för en socialistisk samhällsomdaning. De präglas av de yttre förhållanden, de tekniska och ekonomiska betingelser, under vilka människorna nu leva och forma ut sina föreställningar om ett värdefullt liv. Men de äro på samma gång uttryck för viljan att förverkliga de gamla idéer om människovärde och humanitet, frihet och likställighet, solidaritet och samarbete, som tagits i arv från tidigare kulturtraditioner, som omformats under inflytande av nya erfarenheter, och som ständigt blivit fältropet för strävanden att bereda människorna ett friare och rikare liv.

Hur mycket av frihet och trygghet och välstånd som kan skapas i ett land, beror icke endast på dess egna tillgångar och på effektiviteten av dess ekonomiska organisation. Det hänger samman med friheten och tryggheten och välståndet i världen.

Vad en socialistisk samhällsomdaning kan skänka vårt eget land, beror därför också på den framtid som väntar freden och den fredliga samfärdseln mellan folken. Socialdemokratin vill med sina krafter främja ett internationellt samarbete för att trygga friheten och freden. Med utvecklingen av världshandeln och produktionen för världsmarknaden blir arbetarnas ställning i ett land beroende på deras ställning i andra länder. Arbetarklassens frigörelse är därför ett verk, vari folken i alla länder måste delta. I övertygelsen härom förklarar Sveriges socialdemokratiska arbetareparti sin samhörighet med socialdemokratin i andra länder.

Politiskt program.

I.

Folkelig självstyrelse.
Allmän, lika och direkt rösträtt för myndiga män och kvinnor.
Republik.
Demokratiskt representationsskick.
Folkomröstning.

II.

Yttrande- och tryckfrihet.
Religionsfrihet.
Förenings- och församlingsfrihet.

III.

Allas likhet inför lagen.
Lekmannamedverkan i rättsskipningen.
Offentligt processförfarande i alla instanser.
Kostnadsfri rättshjälp.
Folkligt inflytande på rättsvärderna.
Human civil och militär strafflagstiftning och straffverkställighet.
Brottslighetens förebyggande genom sociala åtgärder.

IV.

All undervisning inriktas på att jämsides med kunskapsmeddelelsen dana demokratiska medborgare.
Kostnadsfri undervisning i offentliga skolor.
Gemensam folkskola som grundval för medborgarnas utbildning.
Yrkesutbildningen göres tillgänglig för alla.
Tryggt tillträde för kvalificerade till högre utbildningsanstalter.
Ekonomiska hinder för utbildningen undanröjas.
Konfessionslöst undervisningsväsen.
Det fria forsknings- och bildningsarbetet främjas.

V.

Statskyrkosystemet avskaffas.
Av kyrkan disponerade egendomar stanna i samhällets ägo.

VI.

Sakkunniga, oväldiga och effektiva statsorgan.
Genom rekrytering enligt demokratiska principer och god utbildning tryggas lojalitet mot den lagliga statsmakten och respekt för den enskildes människovärde.
Effektiv men positiv och förebyggande kontroll.

VII.

Utrikespolitiken inriktas på att bevara landets fred och oberoende. Den stödes av en positiv försvarspolitik.
Sverige medverkar i en internationell politik med huvudsyfte att skapa en internationell rättsordning, utövad av ett demokratiskt organiserat folkens förbund, utrustat med internationell ordningsmakt.
Nordisk samverkan.
Folkelig kontroll över utrikespolitiken.

VIII.

En planmässig folkhushållning som syftar till
att fullständigt och effektivt utnyttja samhällets produktiva tillgångar,
att bereda hela den arbetsföra befolkningen tryggad sysselsättning, och
att tillförsäkra alla medborgare en levnadsstandard svarande mot det gemensamma arbetets avkastning.
I all den omfattning det är nödvändigt för att förverkliga en sådan hushållning
samordnas de olika formerna av ekonomisk verksamhet under samhällets ledning, och
överförs i samhällets ägo
naturrikedomar,

industrieföretag,
kreditanstalter,
transportmedel och kommunikationsleder.

IX.

Expropriationsrätt för samhällets behov.

X.

Progressiv beskattning.
Skattefritt existensminimum.
Skärpt skatt å arbetsfri inkomst.
Enskild förmögenhet beskattas, särskilt genom arvsskatt och jordvärdestegringskatt.
Samhällelig kapitalbildning tryggas.
Inkomst- och förmögenhetsutjämning.

XI.

Utrikeshandeln organiseras under samhällets ledning i syfte att befordra ett internationellt utbyte av varor och tjänster.

XII.

Socialförsäkring som ger stöd och trygghet vid arbetslöshet, olycksfall, sjukdom, invaliditet, moderskap, familjeförsörjarens frånfalle, ålderdom och andra omständigheter som medföra förlust av förvärvsförmågan.

XIII.

Stöd åt familjebildning och bosättning.
Samhället garanterar rymliga och goda bostäder till överkomliga kostnader för familjer med barn.
Åtgärder som underlätta arbetet i hemmen samt barnens vård och fostran.
Samhälleliga åtgärder för att minska barnförsörjningsbördan.

XIV.

Åtgärder med syfte att höja bostadsstandarden, motverka trångboddheten, undanröja undermåliga bostäder och förbättra bostädernas utrustning.
Fortlöpande kontroll över bostadsbeståndet.
Särskilda åtgärder till förmån för i bostadshänseende sämre ställda grupper i samhället.

XV.

Förebyggande hälsovård.
Fortlöpande hälsokontroll i första hand över barnen och mödrarna.
Statens stöd åt sjuk- och förlossningsvårdens utbyggnad i syfte att skänka alla likartade vårdmöjligheter.
Eftervård.
Åtgärder för konvalescenters och de partiellt arbetsföras inpassning i arbetet.
Folktandvård.
Kostnadsfri tandvård för barnen.

XVI.

Bekämpande av alkoholismen.
Åtgärder för undanröjande av alkoholismens sociala orsaker.
Nykterhetsfrämjande lagstiftningsåtgärder.
Undervisning om alkoholens verkningar på individ och samhälle.

XVII.

Samhällets ekonomiska politik inriktas så att jämn sysselsättning åstadkommes och arbetslöshet förhindras.
Arbetslöshet motverkas genom offentliga arbeten och andra åtgärder som äro ägnade att bereda arbetstillfällen.

XVIII.

Samhället stöder strävandena att förbättra de i lönehänseende sämst ställda gruppernas ställning.
Lagstadgade minimilöner, där ej en skälig lönestandard på annat sätt kan uppnås.
Lika lön för lika arbete.

XIX.

Arbetstidslagstiftning som på grundval av åttatimmarsdag reglerar arbetstiden för olika yrken; minst 36 timmars sammanhängande fritid i veckan.
Kortare arbetstid i hälsofarliga samt fysiskt och psykiskt särskilt påfrestande arbeten.
Begränsning av nattarbetet så långt ej tekniska skäl eller den allmänna välfärdens intresse lägga hinder i vägen därför.
Skydd åt ungdomen i förvärsarbetet.
Förbud mot användning av barn i industriellt arbete samt förvärsarbete som hindrar obligatorisk skolgång.
Arbetarskyddslagstiftning som utsträcker till hemindustrin.
Obligatorisk avlönad semester i alla yrken.
Statlig kostnadsfri arbetsförmedling.
De sociala förmånerna tillförsäkras även utländska arbetare.
Arbetarklassens rättigheter betryggas genom internationella överenskommelser.
Frihet att invandra och utvandra.

XX.

De anställdas organisationer tillförsäkras medinflytande i såväl enskilda som samhällsliga företag.

XXI.

Jordbruksföretagens drift göres under samhällets medverkan ekonomiskt bärkraftig.
Kollektiv samverkan mellan jordbrukare på demokratisk grundval.
Spekulation med jord och skog förhindras.
Jorddelningslagstiftning, som förhindrar olämplig fastighetsbildning och tryggar samhällsintresset.
Vanhävdslagstiftning.
Skogsvårdslagstiftning.
Tryggad utkomst åt alla arbetande jordbrukare.
Nedpressning av ersättningen för jordbrukarnas arbete genom överdriven skuldsättning motverkas.
Samhället främjar anskaffning av bärkraftiga familj jordbruk och stödjordbruk åt mindre bemedlade.
Social arendelagstiftning.

XXII.

Den kommunala självstyrelsen hävdas.
Rationell kommunal indelning i syfte att skapa funktionsdugliga kommunala enheter.
Kommunerna tillerkännas rätt att för tillgodoseende av kommunala ändamål uttaga särskild kommunalskatt och särskilda bidrag.
Statsbidrag under kontroll till kommunal verksamhet.
Skatteutjämning.